

III. KONSTITUCINĖ TEISĖ

PRIVATUMO TEISĖS DOKTRINOS KAITA JAV

Doktorantė Edita Žiobienė

Lietuvos teisės universitetas, Teisės fakultetas, Konstitucinės teisės katedra
Ateities g. 20, 2057 Vilnius
Telefonas 271 45 46
Elektroninis paštas ktk@ltu.lt

Pateikta 2002 m. sausio 23 d.

Parengta spausdinti 2002 m. gruodžio 20 d.

Recenzavo Lietuvos teisės universiteto Teisės fakulteto Konstitucinės teisės katedros vedėja profesorė dr. Toma Birmontienė ir šios katedros docentas dr. Gediminas Mesonis

S a n t r a u k a

Šiame straipsnyje nagrinėjamos JAV konstitucinės teisės į privatumą istorinės bei teorinės ištakos, raidos etapai. Autorė pabrėžia, kad privataus gyvenimo neliečiamumas nėra absoliuti teisė, o asmens subjektyvus suvokimas ir suteikimas tam tikriems su juo susijusiems faktams privatumo elementų objektyviai nesuformuoja tokio socialinio reiškimo, kaip privatus asmens gyvenimas.

Straipsnyje daug dėmesio skiriama lygiaverčių konstitucinių teisių – žodžio laisvės ir teisės į privatumą pusiausvyros problemoms. Pateikiama daug pavyzdžių iš JAV teismų praktikos.

JAV Aukščiausiasis Teismas teisę į privatumą apibrėžė kaip „asmens privačios informacijos kontroliavimą“ [1]. Šiuo metu teisinėje ir filosofinėje literatūroje nėra bendros nuomonės dėl privatumo apibrėžimo. Kai kuriems, pavyzdžiui, M. A. Weinsteinui, L. D. Brandeisui, S. D. Warrenui, privatumas yra psichologinė sąlyga „būti vienam“ (angl. *be left alone*), kitiems, pavyzdžiui, C. Friedui, H. Grossui, A. R. Milleriui privatumas – tai jėgos (angl. *power*) forma, suteikianti galimybę kontroliuoti informaciją apie save arba žmogaus galimybė kontroliuoti asmeninės informacijos cirkuliaciją. Alanas Westinas apibrėžė teisę į privatumą kaip individų, grupių arba institucijų teisę patiems nuspręsti, kada, kaip ir kokios apimties asmeninė informacija gali būti perduota kitiems [2, p. 7].

1. Teisės į privatumą istorinės ištakos

JAV Konstitucijoje nėra konkretaus straipsnio, ginančio teisę į privatumą. Tačiau 1789 m. Kongreso priimtame Teisių bilyje (taip vadintos pirmosios dešimt Konstitucijos pataisų), būtent devintojoje pataisoje nurodoma, kad Konstitucijoje išvardytų teisių sąrašas nėra išsamus ir kad tauta turi ir kitas, joje konkrečiai nepaminėtas teises.

Anot Aukščiausiojo Teismo teisėjo L. D. Brandeiso, Konstitucijos kūrėjai, siekdami užtikrinti amerikiečiams laimę, stengėsi apginti jų tikėjimą, mintis, emocijas, jausmus [3].

Analizuojant privatumo apsaugą JAV būtina skirti tris šios teisės raidos etapus:

1. Iki 1890 m. Tai laikotarpis, kai iš nuosavybės apsaugos principų išaugo privatumo apsauga.
2. 1890–1965 m. Tai teisės į privatumą, kaip deliktinės teisės, plėtojimosi era.
3. Po 1965 m. Žymi teisės į privatumą, kaip konstitucinės teisės, ekspansija.

Iki 1890 m. Amerikos visuomenė kaip ir daugelis kitų miglotai įsivaizdavo privatumo apsaugą, o ką kalbėti apie teisinę privatumo doktriną ar konstitucinę teisę. Tuo laikotarpiu buvo keletas bylų, vėliau vadintų privatumo bylomis, tačiau tuo metu jos apsiribojo privačios nuosavybės apsauga. Pavyzdžiui, už asmens reputacijos sumenkinimą turėjo būti atlyginama, nes manyta, jog reputacija yra asmens nuosavybė [4, p. 157]. Teisė į privačią nuosavybę buvo suvokiama kaip pusiau sakrali: prigimtinė, neatimama, nevaržoma teisė. Johnas Locke'as, tuo metu turėjęs didžiulę įtaką amerikiečių mąstymui, rašė, kad nuosavybės teisė yra prigimtinė teisė, ir visuomenė turi be išlygų gerbti šią teisę [5, p. 189].

2. Teisė į privatumą kaip deliktinė teisė

1890 m. Samuelis D. Warrenas ir Louisas D. Brandeisas parengė extraordinarinį straipsnį „Teisė į privatumą“ [6, p. 75–103], kuriame privatumas suprantamas kaip teisė būti paliktam ramybėje ir apsaugotam nuo asmeninio gyvenimo detalių išviešinimo be asmens sutikimo (arba, anot autorių, būti laisvam nuo kitų smalsių akių ir ausų). Šiame straipsnyje autoriai teigė, kad ši teisė natūraliai išaugo iš gyvenimo intensyvumo ir kompleksiskumo, civilizacijos pažangos, galų gale kultūros.

Šis straipsnis turėjo įtakos ne tik šimtams bylų sprendimų, bet ir suformulavo teisės į privatumą doktriną [7, p. 50]. Aišku, tuo metu formuojama doktrina buvo artimesnė deliktinei, o ne konstitucinei teisei.

Būtent dėl šio straipsnio privatumas traktuotas kaip absoliuti, prigimtinė, neatimama teisė. Tinkamiausias pavyzdys būtų *Melvin v. Reid* byla. Ieškovė, kurios ikisantuokinis vardas – Gabrielle Darley, praeityje prostitutė, buvo kaltinama, kad sukūrė ir pade-monstravo filmą „Raudonas kimono“, kuriame buvo panaudotas Gabrielle Darley vardas ir visam pasauliui, taip pat jos draugams bei pažįstamiems atskleistas buvęs jos gyvenimas. Kalifornijos teismas, vadovaudamasis Samuelio D. Warreno ir Louiso D. Brandeiso privatumo koncepcija, nusprendė, kad atsakovas pažeidė teisę į privatumą.

JAV asmens garbė ir orumas buvo didelė socialinė vertybė, tad įstatymai saugojo asmens garbę ir orumą bei gerą reputaciją, numatydami atsakomybę tiems, kurie paskelbdavo žinias, nesvarstant kaltės klausimo [8, p. 109].

Flake v. Greensboro News Co. byloje [9] teismas nusprendė, kad be asmens sutikimo reklaminiais tikslais panaudota nuotrauka suteikia teisę ieškovui kreiptis į teismą dėl jo teisės į privataus gyvenimo neliečiamumą pažeidimo. Be to, teismas pabrėžė, kad asmens apsauga yra tokia pat svarbi, kaip ir jo nuosavybės apsauga. Siekiant užtikrinti visapusišką asmens saugumą, kuris jam leistų naudotis visuomenės nario privilegijomis, reikia ne tik jį apsaugoti nuo skandalingo jo atvaizdo išviešinimo, bet ir uždrausti kitiems asmenims naudoti tą atvaizdą komerciniais tikslais.

3. Teisė į privatumą kaip konstitucinė žmogaus apsisprendimo teisė

Trečiasis teisės į privatumą raidos etapas sietinas su tokiomis bylomis, kaip *Griswold v. Connecticut* (1965), *Eisenstadt v. Baird* (1972), *Roe v. Wade* (1973) ir pan. Anot Amitai Etzioni, tuo metu galioję įstatymai varžė asmens apsisprendimo laisvę ir autonomiją; būtent tai išprovokavo galiojančių įstatymų konstitucinę peržiūrą [5, p. 192].

Griswold v. Connecticut byloje [10] teismas pažymėjo, kad teisė į privatumą yra saugoma pagal pirmąją, trečiąją, ketvirtąją, penktąją ir devintąją pataisas¹, ir nusprendė, kad

---

¹ I pataisa.

Kongresas neturi leisti įstatymų, įvedančių kokią nors religiją arba draudžiančių ją išpažinti, varžančių žodžio ar spaudos laisvę arba žmonių teisę taikingai susirinkti bei kreiptis į vyriausybę, kad būtų atitaisytos skriaudos.

III pataisa.

Taikos metu nė vienas kareivis negali būti apgyvendintas kieno nors namuose be savininko sutikimo; karo metu tai leidžiama daryti tiksliai įstatymo nustatyta tvarka.

IV pataisa.

negalioja įstatymas, draudęs vartoti ir platinti kontraceptines priemones.

1967 m. byloje *Loving v. Virginia* [11] teismas, remdamasis žmonių lygybės principu, panaikino baudžiamąjį įstatymą, draudusį skirtingų rasių žmonių santuoką. Būtent priėmus *Loving v. Virginia* sprendimą privatumo doktrina dar labiau pakito. Panašiais pagrindais buvo panaikinti įstatymai, draudę tuoktis ir skirtis neturintiems asmenimis [12].

Byloje *Eisenstadt v. Baird* [13] teismas, išplėsdamas *Griswold v. Connecticut* sprendimą, pažymėjo, kad kontraceptinių priemonių vartojimas yra privatus asmens reikalas, nepaisant to, ar asmuo sudaręs santuoką ar ne. Be to, vengti valstybės kišimosi į tokius pamatinius asmeninius klausimus, kaip gimdyti ar atsisakyti vaiko gimimo, yra asmens teisė.

Byloje *Roe v. Wade* [14] svarstyta Teksaso valstijos įstatymas, draudęs abortus, išskyrus atvejus, kai reikia gelbėti motinos gyvybę. Anot teisėjo Harry'o A. Blackmuno, devintoji pataisa, numatanti, kad žmogaus teisių sąrašas Konstitucijoje nėra išsamus ir gali būti praplėstas, apima ir moters teisę apsispręsti dėl aborto [15, p. 197].

Anot Aukščiausiojo Teismo pirmininko Warren'o E. Burgerio, teismai praplėtė privatumo koncepciją ir dabar ji apima tokias sritis, kaip santuoka, palikuonys, motinystė, vaiko auklėjimas ir lavinimas.

4. Konstitucinių žmogaus teisių – žodžio laisvės ir teisės į privatumą kolizija

Visgi kiekvienu atveju privataus gyvenimo neliečiamumas nėra absoliuti teisė, o asmens subjektyvus suvokimas ir suteikimas tam tikriems su juo susijusiems faktams privatumo elementų objektyviai nesuformuoja tokio socialinio reiškimo, kaip privatus asmens gyvenimas.

Galimi atvejai, kai atitinkamo ribojimo prasmingumas slypi konkrečios teisės ar laisvės prigimtyje arba kai atitinkamais apribojimais siekiama išvengti kolizijos su kitomis pagrindinėmis teisėmis. Svarbu ir tai, kad dažnai kyla iš esmės lygiaverčių konstitucinių teisių vertybių konfliktas, todėl tokiais atvejais atitinkamais apribojimais neturėtų būti smarkiai pažeidžiama buvusi jų pusiausvyra.

Pirmosios JAV Konstitucijos pataisos šerdis yra žodžio laisvės apsauga, be kurios negalėtų funkcionuoti demokratija, be kurios, anot J. Medissono, valdžia turėtų tautos cenzūros galią, o ne atvirksčiai [16, p. 1203].

Informacijos paskirtis yra praturtinti žmogų dvasinėmis vertybėmis, padėti geriau susivokti šiuolaikiniame pasaulyje, spartinti visuomenės pažangą. Be informacijos, kurią skleidžia spauda, daugelis žmonių ir jų atstovai negalėtų daryti protingų sprendimų balsuodami bei negalėtų išreikšti savo nuomonės apie valstybės administravimą. Spaudos laisvė skleisti informaciją yra esminė valdymo sistemoje, kurioje vertinant visuomeninių reikalų tvarkymo kokybę lemiamą balsą turi piliečiai [8, p. 961–962].

Žmonių teisė į asmens, būsto, dokumentų ir nuosavybės apsaugą nuo nepagrįstų kratų ir areštų neturi būti pažeidžiama. Kratos ir arešto orderiai neišduodami, jei nėra pakankamo pagrindo, patvirtinto priesaika ar iškilmingu pareiškimu.

IX pataisa.

Konstitucijoje išvardytos teisės nepaneigia ir nesumažina kitų žmonių turimų teisių.

4.1. *Privatumas v. nuomonė, kritika, satyra*

JAV teismų praktikoje žinių ar melagingų faktų skelbimas skiriamas nuo nuomonės reiškimo. Nuomonės reiškimo laisvė yra vienas iš esminių demokratinės visuomenės pagrindų, viena iš pagrindinių jos ir kiekvieno asmens raidos sąlygų. Nuomonė reiškiamą apie tikrai egzistuojančius faktus ir duomenis. Tačiau nuomonės autorius privalo užtikrinti, kad nuomonė būtų reiškiamą sąžiningai ir etiškai, sąmoningai neiškreipiant faktų ir duomenų.

Aukščiausiasis Teismas byloje *Sullivan v. New York Times* [17] pirmą kartą ieškojo sąžiningos pusiausvyros tarp dviejų lygiaverčių konstitucinių teisių – tarp žodžio laisvės ir teisės į privatumą apsaugą.

Šioje byloje Aukščiausiasis Teismas nusprendė, kad konstitucinė žodžio ir spaudos laisvės apsauga apima atsakovo laikraščio straipsnyje išsakytą kritiką, kuri buvo tik politinio protesto išraiška ir nebuvo tiesiogiai susijusi su ieškovo asmeniu. Be to, teismas sukūrė pirmąją Konstitucijos pataisą pagrįstą konstitucinę privilegiją, kuria panaikino bendrosios teisės principą, pagal kurį atsakomybė nustatoma nesvarstant kaltės klausimo, ir įvedė reikalavimą: kaltė yra būtina atsakomybės sąlyga. Taip pat teismas atkreipė dėmesį į keletą labai svarbių aspektų:

- 1) žiniasklaidos vaidmens svarba skleidžiant faktus ir idėjas apie žmones ir jų veiklą ir savicenzūros pavojus, būdingas bendrajai teisei;
- 2) apšmeižto asmens galimybės pasinaudoti žiniasklaida siekiant paneigti apie jį paskleistas žeminančias ir neteisingas žinias bei apginti savo reputaciją;
- 3) skirtumas tarp informacijos, kuria pirmiausia siekiama apsaugoti bendrus visuomenės interesus, bei informacijos, susijusios su privačiais klausimais [8, p. 966].

Teismas šioje byloje įtvirtino kartinį principą, kuriuo ligi šiol remiasi JAV teismai – valstybės pareigūnai negali prisiteisti atlyginti moralinę žalą dėl savo viešojo elgesio kritikos, išskyrus tuos atvejus, kai teisme įrodoma, kad atsakovas veikė suprasdamas šmeižikiško teiginio melagingą pobūdį, turėdamas nusikalstamų ketinimų ir aiškiai negerbdamas tiesos. Šis principas vadinamas „*New York Times*“ taisykle.

Aukščiausiojo Teismo įtvirtintas reikalavimas ieškovui įrodyti atsakovo nusikalstamus ketinimus rodo, kad išraiškos laisvė yra svarbesnė nei asmens teisė į gerą vardą, kai teiginiai susiję su viešaisiais, o ne privačiais asmenimis.

Anot teisėjo Williamo J. Brennano, žiniasklaidai reikia suteikti daugiau erdvės (angl. *breathing space*), nes baimė padaryti klaidą ir būti nubauštam už viešųjų asmenų kritiką varžo visuomeninių debatų laisvę [17].

Kad būtų apginta teisėta visuomenės teisė į nevaržomą diskusiją ir informacijos laisvę, taikomi tam tikri atsakomybės už minėtosios teisės pažeidimus apribojimai. Tuomet, kai paskelbtos įžeidžiančios žinios yra tiesa, nukentėjusysis neturi teisės į žalos atlyginimą, jeigu šios žinios buvo paskelbtos teisingame pranešime apie teismo procesą arba parlamento debatus. Šis atsakomybės apribojimas yra ypač svarbus žurnalistams, nes suteikia jiems galimybę informuoti visuomenę apie jų išrinktų atstovų bei valstybės tarnautojų darbą. Toks apribojimas taip pat leidžia įgyvendinti tautos išrinktų atstovų atskaitomybę visuomenei bei įtvirtina žiniasklaidos, kaip ketvirtosios valdžios, pozicijas [18, p. 612–616].

Susiformavus demokratinėi JAV valstybei išsiplėtė viešųjų asmenų kritikos ribos. Darytina išvada, kad demokratinė santvarka yra viena iš sąlygų plėstis išraiškos ir informacijos laisvės viešųjų asmenų atžvilgiu riboms. Nors JAV Konstitucijoje nėra nubrėžtos skirtingos informacijos laisvės privačiųjų ir viešųjų asmenų atžvilgiu ribos, skirtumai išryškėja nagrinėjant teismų praktiką.

Aktualus klausimas yra asmens privataus gyvenimo ribos, nes nuo to priklauso asmens subjektyviųjų teisių gynimo apimtis. Viešojo asmens statusas visuomenėje kinta, asmuo tampa reikšmingesnis visuomenėje, tai siaurina asmens privatumo ribas ir nulemia iš

samesnės informacijos apie tokį asmenį pateikimo visuomenei poreikį, o tam tikrais atvejais ir būtinybę.

Curtis Publishing Co. v. Butts ir Associated Press v. Walker byloje [19] Aukščiausiasis Teismas pabrėžė, kad *Sullivan v. New York Times* byloje įtvirtinta „*New York Times*“ taisyklė taikoma tiek valstybės pareigūnų ir tarnautojų, tiek įžymių visuomenės asmenų kritikai, kadangi šie asmenys priklauso tai pačiai viešojo asmens kategorijai. Šiose bylose ieškovai buvo privačiose kompanijose dirbantys asmenys, aktyvios visuomeninės veiklos dėka pelnę visuomenės pripažinimą ir populiarumą. Žemesnės instancijos teismai priteisė ieškovams nemažas pinigų sumas už jų garbės ir orumo įžeidimą, teigdami, kad straipsniuose išsakytos mintys pažeidė juos kaip privačius asmenis. Tačiau Aukščiausiasis Teismas, panaikindamas žemesniųjų teismų sprendimus, konstatavo, jog daugelis asmenų, nors ir neužima svarbių valstybinių postų, aktyviai dalyvaudami svarstant svarbius visuomeninius klausimus daro reikšmingą įtaką visuomeninių įvykių raidai.

Anot teisėjo S. D. Warreno, šiai visuomenės veikėjų grupei lengvai prieinama žiniasklaida, per kurią jie ne tik gali daryti įtaką valstybės politikai, bet ir turi atlaikyti savo pažiūrų ir veiklos kritiką.

Hustler Magazine v. Falwell byloje [20] Aukščiausiasis Teismas pabrėžė, kad viešojo asmens teisės į privataus gyvenimo neliečiamumą byloje atsakovui suteikiama tokia pat žodžio laisvės apsauga, kaip defamacijos byloje. „*Hustler*“ žurnale buvo viešai parodijuojamas įžymus dvasininkas, aktyvus politikos ir visuomenės įvykių komentatorius Jerry Falwellas. Ieškovui pateikus ieškinį žurnalo leidėjui Apygardos teismas priteisė jam moralinės žalos atlyginimą dėl privataus gyvenimo neliečiamumo pažeidimo. „*Hustler*“ žurnalas Aukščiausiajame teisme iškėlė teisinį klausimą, ar visuomenės įžymybei turi būti atlyginta moralinė žala dėl jo asmenį įžeidžiančios parodijos išspausdinimo. Kaip matėme iš šmeižto bylų, Konstitucinė žodžio laisvės apsauga apima kritiką, išsakytą valstybės pareigūnų ir visuomenės įžymybių atžvilgiu. Priešingu atveju politinių figūrų karikatūristai bei satyrikai negalėtų užsiimti savo veikla, nes reiktų atlyginti moralinę žalą savo kritikos objektams. Remdamasis „*New York Times*“ taisykle Aukščiausiasis Teismas nusprendė, kad visuomenės garsenybės bei valstybės pareigūnai neturi teisės gauti moralinės žalos atlyginimą dėl panašaus pobūdžio publikacijų, jeigu jie nesugeba įrodyti nusikalstamų atsakovo ketinimų.

Be to, JAV teisė mažiau saugo įžymių visuomenės veikėjų reputaciją, kadangi šie asmenys, skirtingai nei kiti piliečiai, savo pasirinktu gyvenimo būdu patys pateikia savo gerą vardą kruopščiam visuomenės vertinimui [18, p. 554].

Darytina išvada, kad šiose bylose Aukščiausiasis Teismas išplėtė leistinas kritikos viešojo asmens atžvilgiu ribas šiai asmenų kategorijai priskirdamas visuomeninėje veikloje aktyviai dalyvaujančius asmenis, pramogų verslo atstovus ir kitas įžymias asmenybes.

Tačiau dalyvaudamas visuomenėje platų atgarsį sukėlusiam teismo procese asmuo netampa įžymia asmenybe. Pavyzdžiui, *Wolston v. Readers Digest Association* byloje [21] Aukščiausiasis Teismas pripažino, kad nusikaltimą įvykdęs asmuo netampa įžymia asmenybe, o žiniasklaida savo ruožtu neįgyja teisės kritikuoti jo poelgius.

4.2. Privačių faktų skelbimas

COX Broadcasting Corp. v. Cohn [22] ir *Florida Star v. B. J. F.* [23] bylose Aukščiausiasis Teismas susidūrė su valstybės interesu apsaugoti išžaginimo aukų privatumą. Šiose bylose žemesnės instancijos teismai nubaudė visuomeninės informacijos rengėjus už tai, kad jie išviešino išžaginimo aukų vardus. Tačiau Aukščiausiasis Teismas įtvirtino bendrąją taisyklę: jeigu spauda teisėtu būdu įgyja visuomenei svarbios informacijos, ji negali būti nubauta už tokios informacijos publikavimą.

Byloje *Hall v. Post* atsakovas teigė, jog atskleisdamas privačius faktus vadovavosi visuomenės interesu. Atsakovas išspausdino pokalbį su sutuoktinių pora, kuri prieš septyniolika metų cirko gastrolių metu nepažįstamiems žmonėms ilgam paliko prižiūrėti savo dukterį ir ją prarado. Po straipsnio padedant vietos gyventojams buvo išsiaiškinta, kuri šeima įvaikino mergaitę, koks mergaitės vardas, kur ji gyvena ir t. t. Šiuos faktus ieškovas pateikė kitame

straipsnyje. Nors atsakovas savo nuomonę grindė pirmosios Konstitucijos pataisos saugoma spaudos laisve bei visuomenės interesu, visgi Šiaurės Karolinos teismas nusprendė, jog atsakovas pažeidė teisę į privatumą bei paviešino įvaikinimo paslaptį. Be to, tėvų noras surasti įvaikintą vaiką negali būti traktuojamas kaip visuomenės interesas [24, p. 158–163].

Apibendrinant anksčiau minėtas bylas darytina išvada, kad JAV privačiam asmeniui suteikiama maksimali jo asmeninio gyvenimo apsauga, išskyrus tuos atvejus, kai informacijoje apie privatų gyvenimą yra visuomeninės reikšmės aplinkybių.

4.3. Iškreiptos šviesos (angl. false light) doktrina

Nors laisvė reikšti savo mintis ir įsitikinimus yra vienas svarbiausių demokratinės visuomenės principų ir viena pagrindinių kiekvieno žmogaus tobulėjimo ir saviraiškos sąlygų, demokratinės visuomenės pareiga – apsaugoti privataus asmens garbę ir orumą.

Cantrell v. Forest City Publishing Co. [25] ir *Time Inc. v. Hill* [26] bylose Aukščiausiasis Teismas įtvirtino „iškreiptos šviesos“ doktriną, taikytiną ginant privačių asmenų garbę ir orumą. Pirmojoje byloje Cantrell pateikė ieškinį žurnalo leidėjui, išspausdinusiam tiesos neatitinkantį straipsnį apie jos šeimą. Ieškovė tvirtino, kad šis melagingas straipsnis jos šeimą visuomenės akyse pavertė gailėsčio ir pajuokos objektu. Dėl to jos šeimos nariai patyrė gėdą, pažeminimą ir gilų emocijų sukrėtimą. Antrojoje byloje ieškovas pateikė ieškinį „Life“ žurnalui, klaidingai informavusiam visuomenę, kad naujoji Brodvėjaus pjesė pastatyta remiantis Hill šeimos išgyvenimais įkaitų dramoje. Abiejose bylose Aukščiausiasis Teismas pripažino, kad buvo pažeista ieškovų teisė į privataus gyvenimo neliečiamumą, nes visuomenės informavimo priemonės žinodamos apie melagingą informacijos pobūdį pavaizdavo jų gyvenimo istorijas „iškreiptoje šviesoje“.

Dar didesnės pastangos apsaugoti privataus asmens garbę matyti byloje *Peoples Bank & Trust Co. v. Globe International Publishing Inc.* Pirmajame savaitinio „Sun“ puslapyje buvo publikuotas sensacingas straipsnis apie Australijoje gyvenančią 101 metų besilaukiančią kūdikio Audrey Wiles, kurią dėl nėštumo paliko milijonierius. Straipsnyje buvo pateikta senyvos moters nuotrauka. Deja, iš tikrųjų ši nuotrauka buvo ne Australijoje, o Arkanzase gyvenančios 97 metų moters. Atsakovas aiškino, kad straipsnis buvo išgalvotas, nuotrauka buvo panaudota atsitiktinai, o skaitytojai esą turėjo suprasti, kad istorija negali būti tikra. Tačiau Arkanzaso valstijos teismas, remdamasis „iškreiptos šviesos“ doktrina, nusprendė, kad laikraštis, pateikiantis žinias, savaitės įvykių analizę, negali klaidinti skaitytojo tokia išgalvota istorija, siejama su konkrečiu žmogumi. Be to, atsakovas buvo įpareigotas atlyginti ieškovei 1 mln. dolerių vertės moralinę žalą [24, p. 204–205].

Štai Alabamos apygardos teismas byloje *Grimsley v. Gucione* „iškreiptos šviesos“ doktrinos nepritaikė. 1986 metais 46 metų amžiaus moteris netikėtai pagimdė sūnų. Netikėtumas buvo didžiulis, nes medikai likus dviem dienoms iki gimdymo teigė, jog moters skausmus sukėlė infekcija ir hemorojus (nei gydytojai, nei moteris nėštumo neįtarė). Atsakovas išspausdino interviu su ieškove bei jos nuotrauką, o straipsnį pavadino „Hemorojaus gimimas“. Teismas nusprendė, kad ieškovė nebuvo pavaizduota iškreiptoje šviesoje. Straipsnio pavadinimas traktuotinas kaip autoriaus nuomonė, o nuomonei tiesos kriterijus netaikomas [24, p. 206–207].

5. Privatumo paradoksas

Esame įpratę girdėti, jog JAV yra demokratijos lopšys, jog JAV Konstitucija yra seniausia. Paradoksalu, tačiau „Haris/Equifax“ agentūros tyrimo duomenimis, 1996 m. apklausus daugiau nei 1000 amerikiečių, apie 80 proc. buvo labai susirūpinę asmeninio privatumo apsauga. 1997 m. atlikto tyrimo duomenimis, 92 proc. respondentų atsakė susirūpinę privatumo apsauga [5, p. 6].

Teisės į privatumą esmę sudaro privačios informacijos valdymo ir disponavimo teisė. Telekomunikacijų technologijų plėtra yra labai sparti, internete kiekvienas asmuo gali būti tiek informacijos rinkėjas bei skelbėjas, tiek šios informacijos valdytojas bei savininkas.

Teisėjas Williamas O. Douglasas pažymėjo, kad Amerika sparčiai žengia į amžių, kur privatumui nėra vietos, kur kiekvienas yra stebimas, kur nuo valstybės nieko nenuslėpsi [27].

Anot Amitai Etzioni, vis daugiau šurkščių privatumo pažeidimų įvykdo ne privatūs asmenys, o būtent valstybė.

Išvados

Kaip matyti iš anksčiau pateiktų bylų, JAV teismų praktika spaudai suteikia vis didesnę teisę pačiai nuspręsti, kokią informaciją, ypač susijusią su viešaisiais asmenimis, skelbti, todėl apibendrinant galima pasakyti, kad teisė publikuoti beveik visiškai užgožė teisę į privatumą. Kadangi viešųjų asmenų privataus gyvenimo aspektai gali būti viešai nevaržomai skelbiami ir kritikuojami, ši spaudos laisvė beveik visiškai riboja teisę į privatumą, o tai gali paskatinti juos pasitraukti iš politinio gyvenimo bei diskusijų.

Žiniasklaida turi privilegiją publikuoti faktus, keliančius platų ir neapibrėžtą visuomenės susidomėjimą, nes ją domina tiek politinės pažiūros, tiek intymaus gyvenimo detalės, preziumuojamos kaip reikšmingos visuomenei.

Anot W. Kevino, tariamai neribotos žiniasklaidos teisės įsibrauti į privatumo sferą pavojus yra tas, kad asmenims, ypač tiems, kurių pažiūros yra neįprastos ir skiriasi nuo daugelio, bus sutrukdyta dalyvauti viešuosiuose debatuose, ir taip bus efektyviai nutildyti tie, kurie kelia pavojų atvirai ir pliuralistinei visuomenei, kurios siekia spaudos laisvę [28]. Tokiu atveju pagrįstai kyla abejonė: ar privačių faktų išviešinimas gali duoti visuomenei daugiau naudos negu žalos.

LITERATŪRA

1. **United States** Dep't of Justice v. Reporters' Comm., 489 U.S. 749, 763. 1989. <http://www.loislawschool.com>
2. **Westin A. F.** Privacy and Freedom. – New York: Atheneum, 1967.
3. **Olmstead** v. United States, 277 U.S. 478. 1928. Brandeis' dissenting opinion. <http://www.loislawschool.com>
4. **Bloustein E. J.** Privacy as an Aspect of Human Dignity: an Answer to Dean Prosser // New York University Law Review. 1964. Vol. 39. // Ferdinand David Schoeman (ed.) Philosophical dimensions of privacy: An anthology. – Cambridge: Cambridge University Press, 1984.
5. **Etzioni A.** The Limits of Privacy. – New York: Basic Books, 1999.
6. **Warren S. D., Brandeis L. D.** The Right to Privacy // 4 Harvard Law Review. 1980 // Ferdinand David Schoeman (ed.) Philosophical dimensions of privacy: An anthology. – Cambridge: Cambridge University Press, 1984.
7. **Hixson R. F.** Privacy in a Public Society: Human Rights in Conflict. – New York: Oxford University Press, 1987.
8. **Prosser W. L.** Cases and Materials on Torts. – Westbury, New York: The Foundation Press, Inc., 1994.
9. **Flake** v. Greensboro News Co. Supreme Court of North Carolina. 212 N.C. 78, 195. 1938. <http://www.loislawschool.com>
10. **Griswold** v. Connecticut. 381 U.S. 479, 484. 1965. <http://www.loislawschool.com>

11. **Loving v. Virginia**. 388 U.S. 1. 1967. <http://www.loislawschool.com>
12. **Zablocki v. Redhail**, 434 U.S. 374. 1978; **Boddie v. Connecticut**, 401 U.S. 371. 1971. <http://www.loislawschool.com>
13. **Eisenstadt v. Baird**. 405 U.S. 438. 1972. <http://www.loislawschool.com>
14. **Roe v. Wade** 410 U.S. 113. 1973. <http://www.loislawschool.com>
15. **Barron J. A., Dienes C. T.** *Constitutional Law in a Nutshell* (Fourth Edition). – St. Paul, Minn., 1999.
16. **Seidman L. M.** *Constitutional Law*. – Aspen Publishers, Inc., 1996.
17. **Sullivan v. New York Times**. 376 US 254, 279. 1964. <http://www.loislawschool.com>
18. **Feldman D.** *Civil Liberties and Human Rights*. – Oxford: Clarendon Press, 1993.
19. **Curtis Publishing Co. v. Butts**; *Associated Press v. Walker*. 388 U.S. 130. 1967. <http://www.loislawschool.com>
20. **Hustler Magazine v. Falwell**, 485 U.S. 46. 1988. <http://www.loislawschool.com>
21. **Wolston v. Readers Digest Association**, 443 U.S. 157. 1979. <http://www.loislawschool.com>
22. **Cox Broadcasting Corp. v. Cohn**, 420 U.S. 469. 1975. <http://www.loislawschool.com>
23. **Florida Star v. B.J.F.**, 491 U.S. 524. 1980. <http://www.loislawschool.com>
24. **Alderman E., Kennedy C.** *The Right to Privacy*. – New York: Vintage books, 1997.
25. **Cantrell v. Forest City Publishing Co.**, 419 U.S. 245. 1974. <http://www.loislawschool.com>
26. **Time Inc. v. Hill**, 385 U.S. 374. 1967. <http://www.loislawschool.com>
27. **Osborn v. United States**, 385 U.S. 1966. <http://www.loislawschool.com>
28. **Kevin W.** *Re-Regulating Free Speech: Privilege, Public Interest, and Privacy // Web Journal of Current Legal Issues*. 1999. <http://webjcli.ncl.ac.uk>
29. **Freedom of Expression in the Supreme Court: the Defining Cases / Edited by Terry Eastland**. Lanham, Md.: Rowman & Littlefield Publishers. – Washington, D.C.: Ethics and Public Policy Center, 2000.
30. **The Privacy Law Sourcebook: United States Law, International Law and Recent Developments / Edited by Marc Rotenberg**. – Washington, DC: EPIC, 1998.

Legal Doctrine of Privacy in USA

Doctoral Candidate Edita Žiobienė

Law University of Lithuania

SUMMARY

This article focuses on privacy protection in United States. To examine the arguments that were used to formulate the legal doctrines that support privacy in American law, the author analyzes three stages of development: pre-1890 (utilizing principles derived from property rights to protect privacy); 1890 to 1965 (generally considered the era during which a right to privacy was developed, largely as a part of tort law) and post-1965 (a major expansion of the right to privacy on constitutional basis).

Protection of the right of privacy has developed slowly and uncertainly, but firmly, partly through legislation and partly through expansion of the common law. Analysis of privacy cases revealed that they fell into such categories: intrusion upon person's solitude, public disclosure of embarrassing private facts, publicity that places a person in a false light in the public eyes.

American case law emphasizes the absolute primacy of the freedom of expression of opinion. The individual must show both that the asserted facts are untrue and that the defendant acted with actual malice. Only in relation to private persons, who generally have means of defence against press, does the Supreme Court allow First Amendment rights and liability for negligently made false assertions that are proven as such to coexist.